

СЕКЦІЯ 3 МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ГРОМАДА» ТА «МУНІЦИПАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ»

CONCEPTUAL BASIS OF DEFINING THE CONCEPTS OF «COMMUNITY» AND «MUNICIPAL ADMINISTRATION»

Серед ключових завдань сучасної України – побудова ефективної моделі місцевого самоврядування та входження до ЄС, де муніципальне управління є сталою практикою та базовою цінністю демократії. Конгрес Рад Європи серед рекомендацій зазначає, що одним з питань, які потребують вирішення, є прийняття Муніципального кодексу та розвиток місцевої демократії. Специфікою України є зміна з часів отримання незалежності декількох моделей та відсутність єдиної послідовної лінії реформ. Аналіз концептуальних засад у визначенні понять «група» та «муніципальне управління» дозволить виявити ключові проблеми, які зараз є у фокусі національної наукової думки та слугуватиме у подальшому підґрунтям для побудови національної моделі муніципальної системи. Метою статті є виявлення та систематизація концептів «група» та «муніципальне управління», які використовуються в їх теоретичному обґрунтуванні та практично реалізуються у законотвірній практиці з метою виділення сутнісних рис муніципального управління. Термін «група» є у тій чи іншій варіації є властивим багатьом мовам, зокрема слов'янським та романо-германським. Але закладені концепти, які є відмінними, у значній мірі детермінують практичне та законодавче застосування понять, їх тлумачення та самоврядні традиції. Європейський Союз, країни якого характеризуються відмінними моделями муніципального управління, спирається на систему LAU, наступницю класифікації NUTS, яка дозволяє розглядати муніципалітет як базову одиницю місцевого самоврядування, яка пов'язана з певною територією та чисельністю населення. Українська традиція характеризується різноманітністю підходів, зокрема концептуалізацією понять «муніципалітет», «муніципальне управління», «муніципальний менеджмент» та «муніципальне право». В залежності від методологічного підходу авторів, муніципальне управління розглядається як функція муніципального менеджменту або як самостійна підсистема у сфері публічного управління.

Ключові слова: група, муніципалітет, муніципальне управління, муніципальний менеджмент, муніципальне право.

Among the key tasks of modern Ukraine is the construction of an effective model of local self-government and accession to the EU, where municipal administration is a sustainable practice and a basic value of democracy. Among the recommendations, the Congress of the Council of Europe notes that one of the issues that need to be resolved is the adoption of the Municipal Code and the development of local democracy. The specificity of Ukraine is the change since the independence of several models and the absence of a single consistent line of reforms. The analysis of the conceptual foundations in defining the concepts of «community» and «municipal administration» will reveal the key problems that are currently in the focus of national scientific thought and will serve as a basis for building a national model of the municipal system in the future. The purpose of the article is to identify and systematize the concepts of «community» and «municipal administration», which are used in their theoretical justification and are practically implemented in law-making practice in order to highlight the essential features of municipal management. The term «community» exists in one or another variation and is characteristic of many languages, in particular Slavic and Romano-Germanic. But the established concepts, which are different, largely determine the practical and legislative application of the concepts, their interpretation and self-governing traditions. The European Union, whose countries are characterized by different models of municipal administration, relies on the LAU system, a successor to the NUTS classification, which allows considering a municipality as a basic unit of local self-government, which is associated with a certain territory and population. The Ukrainian tradition is characterized by a variety of approaches, in particular the conceptualization of the concepts of «municipality», «municipal administration», «municipal management» and «municipal law».

Key words: community, municipality, municipal administration, municipal management, municipal law.

УДК 352.07:342.922(477:4)
DOI <https://doi.org/10.32782/rma2663-5240-2023.38.27>

Акула К.Ю.

аспірантка кафедри філософії,
публічного управління та соціальної
роботи
Запорізький національний університет

Постановка проблеми. Серед пріоритетних завдань України на сьогоднішній час є побудова ефективної моделі місцевого самоврядування та інтеграція до Європейського

Союзу, де муніципальне управління розглядається як фундаментальний інститут у демократичній системі. Участь громади в муніципальному управлінні дозволяє, по-перше,

реалізувати принципи децентралізації та особистої участі в управлінні справами громади, по-друге – забезпечує швидке та ефективне вирішення нетипових, унікальних проблем місцевого значення.

В Україні з початку 90х років ХХ століття у законотворчій практиці можна прослідкувати динаміку переходу від радянської моделі до державницької та громадівської. Тривала концептуальна дискусія щодо переваг та недоліків двох теорій так і не дозволила виробити єдину лінію реформ, а початок повномасштабного вторгнення в Україну уповільнив даний процес. Серед рекомендацій Конгресу Ради Європи, наданих Україні протягом останніх двох десятиліть (зокрема Рекомендація № 102 щодо стану місцевої та регіональної демократії в Україні (2001) та Рекомендація № 348 щодо розвитку місцевої і регіональної демократії (самоврядування) в Україні (2013)) обидві містять положення щодо прийняття Муніципального Кодексу та реформування системи місцевого самоврядування у напрямі її максимальної відповідності та стандартів та практик ЄС.

Дослідження концептуальних засад до визначення понять «громада» та «муніципальне управління» дозволяє виявити концепти, якими оперують дослідники, виявити суттєві характерні риси, що відрізняють українську практику від засад, прийнятих у країнах Європейського Союзу, що в майбутньому слугуватиме підґрунтям для побудови національної моделі муніципальної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з даної тематики представлені двома напрямками робіт: теоретико-методологічною та прикладний. Теоретико-методологічний пов'язаний з аналізом змісту концептів та пошуком універсального визначення, прикладний – з формулюванням визначень та принципів, які закладаються в нормативні акти. Теоретичний напрям представлений роботами, орієнтованими на визначення етимологічного змісту та сутнісних характеристик громади та муніципального управління (М. Пиртко, Є. Кулакова, А. Браєчко, С. Бибик); аналіз практик, моделей, принципів та механізмів муніципального управління (Т. Куценко, І. Пінтелей, В. Малиновський, В. Бабаєв, Л. Михайлішин, В. Воронкова, О. Євтушенко, С. Пінчук, І. Чикаренко, Т. Маматова).

Прикладний напрям пов'язаний передусім з міжнародними та національними нормативно-правовими актами, такими як Європейська Хартія місцевого самоврядування, I, II та III Європейські Хартії міст, Лаекенська Декларація, Лейпцизька хартія сталих євро-

пейських міст, Валенсійська декларація, Конституція України, Закон України Закон «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про органи самоорганізації населення», Закон України «Про звернення громадян» тощо

Мета статті – є виявлення та систематизація концептів «громада» та «муніципальне управління», які використовуються в їх теоретичному обґрунтуванні та практично реалізуються у законотворчій практиці з метою виділення сутнісних рис муніципального управління.

Виклад основного матеріалу. Термін «громада» широко вживається у науковій літературі. Якщо йти від його етимології та значень, які закладались у зміст протягом різних історичних періодів, то Великий тлумачний словник сучасної української мови надає такі значення: 1) громада як група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів; 2) громада як об'єднання людей, що ставлять перед собою певні спільні завдання; організація; 3) в історії України – поземельне селянське об'єднання, а також збори членів цього об'єднання [1, с. 262]. В першому значення слово «громада» наближається до групи або спільноти як реального об'єднання людей, що мають спільні інтереси, справи; у другому – як об'єднання, орієнтовані на сумісну діяльність, досягнення певної мети; у третьому – як територіальна група та орган її самоорганізації – збори. Всі ці три концепти відображають відмінність у значеннях громади та проявах форм організації людей, які і позначаються як «громада».

Німецьке слово «gemeinschaft» має одночасно значення групи людей, які відчувають зв'язок один з іншим та організацію, створену для певних цілей [2]. Значення, використовуване у німецькій мові, включає у себе суб'єктивне, внутрішнє відчуття взаємозалежності, яке відсутнє в інших мовах.

Якщо порівнювати зміст поняття «громада», закладений в романських мовах, то можна звернути увагу на додаткові значення, закладені в нього: англійське слово «community» має два поширених значення: як група людей, яка проживає в одному місці та має специфічні спільні характеристики, і друге – ті, хто поділяє спільні відношення та інтереси [3, с. 230–231]. Англійська мова не фіксує поняття громади як інструменту самоорганізації, проте наголошує на двох інших аспектах – спільній території проживання та споріднених інтересах. Але закладені концепти у значній мірі детермінують у подальшому практичне та законодавче застосування понять, їх тлумачення та самоврядні традиції.

У статті 1 чинного Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» надано визначення територіальної громади як жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр [4].

М. Пиртко за результатами аналізу законодавства України робить висновок щодо п'яти сутнісних ознак територіальної громади та її автономії у зазначених сферах: 1) територіальна, як проживання на певній території в межах адміністративно-територіальної одиниці; 2) інтегративна, підґрунтям для чого виступає можливість об'єднання бюджетів, об'єктів комунальної власності, виконання спільних проєктів, утворення колаборацій; 3) інтелектуальна як право самостійно вирішувати питання, віднесені до компетенції місцевої громади; 4) майнова, яка реалізується як право володіння, користування та розпорядження майном 5) фіскальна, яка проявляється крізь сплату місцевих податків та зборів [5, с. 72].

Визначаючи статус територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування в Україні, Є. Кулакова та А. Бречко серед її базових характеристик (політичні, правові, майнові, професійні) зазначають також соціально-культурні зв'язки [6, с. 47], що відображає традиції її розгляду за аналогією з корпорацією, яка будується не тільки на формальних ознаках, але й включає тісні внутрішні зв'язки та ідентифікацію жителів певної території себе з нею та її майбутнім.

Система місцевого (такого, що відноситься до певної території) самоуправління часто визначається через термін «муніципальний», що етимологічно походить від латинського *municipium*, що в Римській Імперії використовувалось у значенні «місто з правом самоуправління» або «вільне місто». В сучасній практиці слово «муніципалітет» використовується у декількох значеннях: 1) як орган місцевого самоврядування у декотрих країнах світу; 2) як будівля, у якій розташований даний орган; 3) як адміністративно-територіальні одиниці, які є охоплені єдиною системою управління [7, с. 382].

Прикладом практичної реалізації даного підходу є система адміністративно-територіальних одиниць (NUTS – Nomenclature of Territorial Units for Statistics), розроблена Європейським Союзом, яка почала діяти у 2001 році. Система NUTS включала регіональний та місцевий рівні, де рівень муніципалітетів визначається як NUTS 5, а для кожного з рівнів був розроблений перелік рекоменда-

цій щодо кількості населення, повноважень та інших аспектів діяльності [8, с. 13].

Пізніше система була трансформована в напрямку більшої диверсифікації: залишилися перші три рівні NUTS (національний, макрорегіони та середній національний рівень), а до класифікації додана місцева адміністративна одиниця (LAU – Local Administrative Units), яка спочатку включала вищий і нижчий рівні, де нижчий відповідав колишній позиції NUTS 5 і включав муніципалітети або їх еквіваленти в інших країнах Європейського Союзу. А з 2017 року було прийнято рішення залишити лише один рівень місцевої адміністративної одиниці [9].

Такий поділ дозволяє розглядати муніципалітет як базову одиницю місцевого самоврядування, яка пов'язана з певною територією та чисельністю населення. Часті зауваження щодо лінгвістичного еквівалента муніципалітету пов'язані з мовними особливостями та традиціями найменування органів місцевого самоврядування у країнах Європейського Союзу: «муніципалітет», «комуна», «община», «громада» та ін.

У розділі 3 І Європейської Хартії міст зазначено, що «місто чи муніципалітет завжди були ідеальним місцем для зборів, місцем, де можливе громадське та соціальне життя, без якого, за словами Томаса Гоббса, життя є «огидним, бідним, самотнім, жорстоким і коротким» [10]. Хартія апелює до історії виникнення міст та розгляду їх розвитку як процесу, який поєднує простір, будівлі, людей та їх цілі, що їх об'єднують. Муніципалітет в даному випадку розглядається як автономний орган, який складається з жителів громади, організованої забудови, громадських служб та процесу адміністрування. Так визначення муніципалітету одночасно «прив'язує» його лише до одного населеного пункту, але й включає інші складові: громаду, окреслений простір та процеси, які в ньому відбуваються і потребують регулювання.

За визначенням В. Бабаєва, діяльність муніципалітетів в європейській практиці заснована на концептах дозволу держави, довіри населення та наявності інструментів та засобів реалізації цієї довіри, де держава встановлює юридичну відповідальність муніципалітетів за їх діяльність та підтримання певного рівня добробуту населення [11, с. 157–158]. Така практика передбачає взаємодію держави як регулятора з одного боку, та можливість гнучкого підходу із врахуванням локальних особливостей та потреб з іншого. Громада як суб'єкт виявляє свою довіру до муніципалітету в ході виборів посадових осіб місцевого самоврядування.

Загальна закономірність, яку відмічають фахівці щодо кількості муніципалітетів в Європі протягом останніх десятиліть, полягає у зменшенні їх кількості – задля оптимізації управлінських процесів відбувається ліквідація самостійних, але невеликих одиниць, та відбувається їх об'єднання в одну громаду, більшу і за територію, і за чисельністю населення. Відповідні тенденції спостерігались у Данії, Великій Британії, Італії, Франції, Нідерландах та низці інших країн. В залежності від особливостей кожної країни, зазначені зміни могли супроводжуватись змінами адміністративно-територіального устрою, а могли і не включати їх.

Незважаючи на відмінності, пов'язані з організаційною структурою муніципалітетів, особливостями законодавчого регулювання їх діяльності, переліку повноважень, можна констатувати, що їх діяльність будується на низці світоглядних принципів, які поділяються як державою, так і суспільством:

1) визначення місцевого рівня як базового та найбільш ефективного для вирішення питань, що мають локальне значення, а також забезпечення відкритості та прозорості, що проявляється у висвітленні їх діяльності на інформаційних платформах та в соціальних медіа;

2) відповідальність та підзвітність, які реалізуються як через систему формального контролю діяльності муніципалітетів (наприклад, у Швеції держава встановлює деякі нормативні показники, відповідність яким має забезпечити місцева влада), так і через процедури громадського нагляду;

3) тісний взаємозв'язок між громадою та муніципалітетом, який реалізується не тільки через систему виборів, але й через взаємодію з лідерами думок, об'єднаннями членів громади, громадськими організаціями тощо.

Л. Михайлишин на прикладі кейсів країн (Великобританія, США, Франція, Італія, Польща та ФРН) показує подібності та відмінності у функціонуванні низового рівня функціонування органів місцевого самоуправління, якими виступають муніципалітети, комуни та общини. Згідно зроблених ним висновків, практика свідчить щодо поділу муніципальних органів на обов'язкові та необов'язкові, де перші відносяться до питань, яким держава надає першорядне значення [12]. Окремі ж аспекти діяльності муніципалітетів відносяться до історичних традицій або специфіки економічного життя території (наприклад, не всі муніципалітети можуть опікуватись діяльністю комунальних служб, транспортом, промисловими підприємствами, охороною здоров'я, громадського порядку тощо).

Однак поруч із цим, відбулось виділення спільних функціональних обов'язків муніципалітетів, що дозволяє окреслити сферу повноважень, які їм делегуються і перестали розглядатись як питання центральної влади: це підтримка доріг на території муніципалітету, забезпечення належного санітарного контролю, утримання навчальних закладів низової ланки, деякі питання соціального забезпечення.

В українському законодавчому полі чітке визначення термінів «муніципалітет» та «муніципальний» є відсутнім, хоча практика його вживання як у фаховій діяльності, так і у науковій літературі є досить поширеною. У країні термін набув поширення завдяки європеїзації теорії та практики публічного управління та у періодичних виданнях зустрічається у словосполученнях «муніципальна влада», «муніципальне управління», «муніципальний транспорт» та ін. Також в Україні паралельно з поняттям «муніципальний» вживається термін «комунальний» («комунальне господарство», «комунальна власність»), що є характерним французькій традиції місцевого самоврядування, але не завжди ці терміни є взаємозамінними і значення як правило залежить від того, яке значення вкладає в нього автор.

Як зазначає О. Роговенко – термін «муніципальний» також поширений як синонім до «місцевого», і часто пов'язується з процесом муніципалізації – набуттям органом місцевого самоврядування права власності на об'єкти державної або приватної власності та набуттям відповідальності за їх розпорядження на користь мешканців територіальної громади [13, с. 41]. Відсутність чіткого нормативного визначення ускладнює виокремлення предметного поля феномену муніципального управління, оскільки запропоновані визначення містять достатньо широке коло явищ, які включають до його обсягу.

Т. Куценко та І. Пінтелей розглядають муніципалітет через тотожність з сільськими, селищними та міськими радами як орган місцевого самоуправління населення. Однак в той же час наводять чинники розмежування між поняттями «територіальна громада», «муніципалітет» та «муніципальне утворення». Територіальну громаду авторки розглядають як спільноту, яка проживає на одній території, а її члени мають спільні інтереси, муніципалітет – як орган місцевого самоврядування та власне громада, наділена правом юридичної особи, а муніципальне утворення включає всю сукупність характеристик: територію з населенням та виборними органами і громаду, яка здійснює діяльність на певній території

[14, с. 89]. Подібне розмежування на наголошення на таких складових муніципального управління, як утворення юридичної особи та комплексна характеристика, надають можливість уникнути перехрещення предметного поля понять.

Л. Чернова реалізацію муніципальної влади пов'язує з її функціями, що дозволяють відмежувати її від влади центральної та підкреслюють публічний характер першої. Серед зазначених авторкою функцій в якості специфічних можна виділити реалізацію влади на території муніципального утворення; регуляцію діяльності на основі національного та муніципального законодавства; самостійність в межах своєї компетенції [15, с. 84]. Таким чином муніципальна влада виступає самостійною гілкою влади в структурі владних відносин в державі, яка реалізується на чітко окресленій території та має право застосовувати інструменти примусу для реалізації своїх рішень.

Як окремий аспект теоретичної роботи можна виділити обґрунтування муніципального права як окремої галузі юридичної науки, яке включає регулювання питань, віднесених до компетенцій органів муніципального управління. А. Зимовець розглядає муніципальне право як «практику реалізації муніципально-правових норм і інститутів» [16, с. 35], які розкривають закономірності функціонування даної сфери та надають можливість розробки рекомендації щодо удосконалення окремих положень та їх практичного використання. Муніципальне право автор пов'язує з політичною функцією, яка реалізується у сфері публічного управління та є її невід'ємною складовою. Але слід зазначити, що хоча політична функція і є складовою системи владних відносин, але муніципальне управління керується ще й іншими ціннісними засадами, де політика є одним із важливих напрямків діяльності, а не її провідною формою.

В. Бабаєв визначає, що муніципальне управління виступає індикатором розвитку сучасного суспільства внаслідок максимального наближення до потреб його членів та здатності забезпечити їх якісними послугами. Під муніципальним управлінням автор пропонує розуміти діяльність органів місцевого самоврядування, які призначені задовольняти суспільні інтереси, та має бути здійснена в установлених законом формах за допомогою муніципального господарства [11, с. 134, 282].

Дане визначення потребує певного уточнення, адже в ньому не зазначена кінцева цільова аудиторія об'єктів муніципального управління, а лише акцентовано увагу на його здатності задовольнити її суспільні інтереси.

Визначення може бути доповнене уточненнями, які як об'єкт визначають місцеву громаду або мешканців, які проживають певний час на території, підкреслюючи їх обізнаність в певному колі питань та зацікавленість в їх вирішенні – це може бути особа зі статусом громадянина, іноземець, особа без громадянства (якщо це дозволяє чинне законодавство).

Г. Монастриський розглядає муніципальне управління як синонім муніципального менеджменту та як одну з його функцій. У визначенні автора муніципальне управління є системою управлінських важелів, які використовуються органами місцевого самоврядування задля ефективного керування економічним та соціальним розвитком муніципальних одиниць через реалізацію їх конкурентних переваг, забезпечення якості життя населення та надання комплексу послуг територіальній громаді [17, с. 16–17]. Визначення будується на розгляді муніципального управління як функції управління в цілому та включає функціонування муніципальних утворень одночасно як базових ланок місцевого самоврядування та як одиниць, орієнтованих на ринкову діяльність з метою отримання переваг. В ньому представлений розвиток територій як комплексний процес, який базується на ефективності та корпоративності громади.

Власне ідея розвитку громади як корпоративного утворення за аналогією з корпораціями англо-саксонської моделі, є властивою для української наукової думки, однак становлення громади як корпорації має тривалу історію, яка у деяких країнах налічує декілька століть і базується за сталих міжпоколінневих зв'язках, що з урахуванням сучасної історії України та внутрішніх міграцій населення не є досяжним в короткостроковій перспективі.

І. Чикаренко та Т. Маматова розглядають поняття «муніципальний менеджмент» в контексті керування та розвитку муніципального утворення. Підґрунтям для виділення окремого поняття авторки вважають специфічні особливості суб'єкт-об'єктних відносин управління в муніципальному утворенні. Додатково розглядаються управлінські функції, які будуються на умовах ринкової економіки, раціональності та демократичності. Метою застосування інструментів муніципального менеджменту авторки розглядають надання якісних послуг громаді та розвиток її добробуту [18, с. 45–49]. Але водночас вони користуються терміном «муніципальне управління», під яким розуміють процес реалізації суб'єктно-об'єктних відносин, які реалізуються через створення органу управління, в якості якого виступає сільська (селищна, міська) рада. В межах даного під-

ходу авторки розділяють поняття менеджменту та управління, де менеджмент характеризує стратегічне управління територією, а муніципальне управління зводиться лише до діяльності міських, селищних та сільських рад. На нашу думку, муніципальне управління має розглядатись як універсальна функція, яка реалізується на всіх рівнях діяльності громади та включає у себе вирішення як стратегічних, оперативних та тактичних завдань.

При наданні визначенню муніципального управління О. Євтушенко, В. Ємельянов та В. Андріяш спираються на досвід інших країн та відзначають, що в залежності від традицій поняття «муніципальний» розповсюджується або на міські громади (США, Великобританія), або на всі виборні органи місцевої влади. В Україні на місці терміну «муніципальне управління» в нормативно-правових актах знаходиться «міське самоврядування» і воно реалізується через діяльність муніципальних органів (органів місцевого самоврядування), локалізується в межах місцевого співтовариства, тобто поширюється на населення, яке проживає на території певного муніципального утворення (у місті, селі, селищі) [19, с. 13]. Як ключові функції муніципального управління зазначені господарська як прояв розподілу ресурсів та пошук шляхів їх ефективного використання та політична як засіб реалізації інтересів мешканців певної території.

Участь в муніципальному управлінні розглядається у вітчизняній науковій літературі крізь призму трьох аспектів: як право участі громадян в місцевому управлінні; як участь органів місцевого управління в процесах, які відносяться до їх компетенції; як участь громадян у муніципальному управлінні за допомогою інструментів, визначених законодавством.

Висновки. Розгляд місцевої спільноти як фундаментальної основи провадження демократичних процедур є властивим сучасному науковому пошуку та практикам публічного управління. Термін «громада» є у тій чи іншій варіації є властивим багатьом мовам, зокрема слов'янським та романо-германським. Громада виступає як форма надіндивідуального об'єднання та визначається як група людей, які мешкають на певній території, та здатні шляхом самоорганізації виступати в якості суб'єкта соціальних перетворень. Формування громади базується не тільки на факті проживання на певній території, але й на усвідомленні себе членом певної спільноти (самоідентифікація), готовності та здатності виступати активним началом для покращення життя її членів заради досягнення спільного блага (суб'єктність та відповідальність).

Хоча моделі муніципального управління у країнах світу є відмінними, можна відмітити єдиний підхід до визначення сутності муніципалітету як органу місцевого самоврядування, який здійснює функції у межах своїх повноважень задля вирішення питань, які стосуються життя членів громади та не віднесені до компетенції центральних органів управління.

Підходи до визначення муніципального управління в сучасній науковій думці характеризуються різноманітністю та включають дослідження муніципального управління, муніципального менеджменту, муніципального права. Муніципальне управління є процесом прийняття рішень та їх реалізації відповідними органами, яке здійснюється за допомогою механізмів участі громади, визначених законодавчим полем країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Шевченко Л., Дергача Д. Німецько-український, українсько-німецький словник. 100 000 слів і словосполучень. Київ: Арії, 2016. 544 с.
3. The advanced learner's dictionary of current English / Hornby A.S., Gatenby A.V., Wakefield H. London : Oxford Univ. Press, 1952. 1568 p.
4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.11.2023).
5. Пиртко М. С. Етимологія та визначеність розвитку територіальних громад в Україні. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2018. Т. 23. Вип. 8 (73). С. 70–75.
6. Кулакова Є. В., Бречко А. С. Щодо поняття та сутності територіальних громад. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право*. 2014. Вип. 25. С. 44–48.
7. Бибик С. П., Сюта Г. М. Муніципалітет. *Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання* / За ред. С. Я. Єрмоленко; Худож.-оформлювач Б. П. Бублик. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
8. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 251 с.
9. Local Administrative Units (LAU). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/local-administrative-units> (mode access: 01.11.2023).
10. European Urban Charter. URL: <https://rm.coe.int/ref/CHARTE/URBAINE> (mode access: 01.11.2023).
11. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти: монографія / В. М. Бабаєв; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2010. 307 с.
12. Михайлишин Л. Р. Територіальна організація місцевого управління в контексті забезпечення регіонального економічного розвитку: аналіз зарубіжного досвіду. *Державне будівництво*. 2009. № 1. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2009_1_58 (дата звернення: 01.11.2023).

13. Роговенко О. В. Муніципальна влада або влада органу місцевого самоврядування: до питання про визначення понятійного апарату. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 39–44.

14. Куценко Т. Ф., Пінтелей І. В. Ключові термінологічні засади управління соціально-економічним розвитком муніципалітетів в Україні. *Економіка та держава*. 2021. № 2. С. 84–92.

15. Чернова Л.С. Публічне адміністрування та муніципальна публічна влада. *Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія* / За заг. ред. Сергія Чернова, Валентини Воронкової, Віктора Банаха, Олександра Сосніна, Пранаса Жукаускаса, Йоліти Ввайнхардт, Регіни Андрукайтене. Запоріджжя: РВВ ЗДІА,

2016. 608 с. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/monodrupradmin_84.pdf (дата звернення: 01.11.2023).

16. Зимовець А. В. Конспект лекцій з дисципліни «Муніципальне право». Дніпро, 2016. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1110/14.1.pdf> (дата звернення: 01.11.2023).

17. Монастирський Г. Л. Адаптація муніципального управління в Україні до демократичних стандартів у контексті європейської інтеграції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 119 (2). С. 15–22.

18. Чикаренко І., Маматова Т. Розширення предметної сфери муніципального менеджменту. *Public Administration Aspects*. 2019. № 7 (1-2). С. 43–53.

19. Євтушенко О. Н. Муніципальний менеджмент: [підручник] / О. Н. Євтушенко, В. М. Ємельянов, В. І. Андріяш. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 404 с.